

# מעדני כתא

משיעוריו של הגאון רבי נפתלי הכהן קופשיץ שליט"א



גליון 26

פרשת משפטים תש"פ

## בענין האם אפשר להתיר לקטן לעלות לתורה בתוך מנין הז' קרואים והאם ליכא בזה משום איסור ספיה לתת לברך לקטן שאינו יודע למי מברכים

הקריאה אע"פ שבכל המצוות יוצאין גם בלא ברכות מכל מקום בקריאת התורה אין יוצאין בלא ברכה, וא"כ לענין נידוד להעלות מי שאינו חייב במצוות נראה דתליא בהאי פלוגתא, דלהב"ח שפיר אפשר לעלותו כיון דאין אנו זקוקים לברכותיו, ולא גרע מקטן שאינו יודע למי מברכין שיכולים להעלותו לתורה, אבל להט"ז דאי אפשר לעלות את הקטן אלא אם הוא יודע למי מברכים, וא"כ במי שאינו בר דעת אין להעלותו לתורה שהרי אין ברכותיו ברכות כלל.

הן אמת שאין הכרח בדברי הט"ז שהברכות הן עבור השומעים שהרי אפשר דכוונתו שכל קריאה שלא ברכו עליה אין יוצאין בה יד"ח קריאה אבל מסתברא שאם לא היה החיוב ברכות אלא לעולה בשלבד לא מסתברא שלא יצאו השומעים הקריאה אם לא בירך העולה ולכן מסתברא טפי דס"ל דהברכות הם עבור השומעים ולהכי כל שלא קראו כדין לא יצאו יד"ח.

### יבואר מה שתקנו חז"ל שכל העולים מברכין משום הנכנסים והיוצאים

והנה במגילה כ"א ב' א' תנא הפותח מברך לפניו והחותם מברך לאחריו, והאידינא דכולהו מברכי לפניו ולאחריה היינו טעמא דתקינו רבנן גזירה משום הנכנסין ומשום היוצאין, ופרש"י שם משום הנכנסין שאם יכנס אדם לבהכ"ס אחר שבירך ראשון ואם לא ישמע את האחרים מברכין יאמר אין ברכה בתורה לפניו, ומשום היוצאין שלא שמעו את החותם מברך לאחריו והראשונים לא ברכו יאמרו היוצאין אין ברכה בתורה לאחריו. וכן פירש הרמב"ם בפהמ"ש במגילה ריש פרק ד'. והנה פירוש זה דחוק דהא קרה"ת הוא דבר מצוי מאד ואין יטעו לומר דאין ברכה בתורה לפניו או לאחריו וכי לא שמעו מעולם קרה"ת מתחילה ועד סוף, ועי' פור"י שם שהק' כן.

**אכן** המאירי שם בשם יש מפרשים (והובא בבה"ל סי' קל"ט ס"ו ועי' לקמן) פ' דהא דאמרין גזירה משום הנכנסין ומשום היוצאין הכוונה שיכנסו באמצע הקריאה לשמוע קרה"ת אחר שכבר ברכו לפניו ונמצאת שמיעתם בלא ברכה לפניו, וכן היוצאין היינו שיצאו קודם שיקרא האחרון ואין שומעין ברכה לאחריו. ולפי' זה מבואר דכל הציבור חייבין לשמוע הברכות של קרה"ת,

**ובכ"כ** הפורת יוסף שם מדעתו לפרש כן בגמ' וביאר דכל הציבור חייבין בברכות ע"ש. ויעו"ש שהביא שם מד' הט"ז בס' תרפ"ה דהברכות מעכבין בקריאה וחזינן דס"ל בדעת הט"ז דהברכות הם עבור השומעים.

**ולכאורה** מדברי רש"י והרמב"ם שמיאנו בפירוש זה ונדחקו לפרש כנ"ל, נראה דס"ל דאין הציבור חייבין בברכות של קרה"ת, [וכן משמע במאירי שם דלפי' קמא בגזירת הנכנסים והיוצאים (דהוא כפרש"י והרמב"ם) אי"צ להשמיע הברכות לציבור כלל, דעי"ש שסיים דעל סמך פירוש זה (של הי"מ) נהגו בצרפת לברך בקול בינוני להשמיע לכל את הברכות, ומשמע דלפי' קמא אי"צ להשמיע הברכות כלל]. מיהו אין זה מוכרח די"ל שמיאנו בפי' זה משום דלשון "גזירה" אינו מיושב כ"כ לפי' זה וכמש"כ הפור"י עצמו שם ע"ש, וצ"ע.

**ובעיקר** דברי הגמ' שם דמבואר דלולא גזירת הנכנסין והיוצאין לא היה מברך אלא הפותח והחותם בלבד, יעו"י בראבי"ה במגילה שם בשם רבנו יואל שהוכיח מכאן דהקורא מוציא את הרבים יד"ח בברכותיו, דאל"כ היאך

נשאלתי בקטן פחות מ"ג שנה שרצו הקהל לעלותו לתורה בתוך השבעה קרואים האם יש מקום לעלותו, ואם מי שאינו מחוייב במצוות כגון שאינו בר דעת אבל הוא נעשה בן י"ג שנה והמנהג להעלות הבר מצוה לתורה וגם הוא רוצה לעלות לתורה כמו כולם האם אפשר להעלותו לתורה אע"פ שאינו בר דעת המחוייב במצוות, וכן יש לדון בגדול שאינו מדבר כהוגן ואי אפשר לשמוע את ברכתו בראוי האם אפשר לעלותו לתורה.

**ובמי** שאינו בר דעת הנידון הוא בתרתי, חדא מה שמעלים לתורה מי שעולה לתורה בלא ברכות כיון דאינו מחוייב בברכות ואי אפשר להחשיב ברכותיו שבירך ברכות התורה כברכה כלל, ועוד שמעלים לתורה גברא דלאו בר חיובא בקריאת התורה.

### יבואר מחלוקת הב"ח והט"ז האם מותר לעלות לתורה לקריאת זכור קטן שאינו יודע למי מברכים

**הנה** בס' תרפ"ה לענין פרשת זכור נחלקו הב"ח והט"ז האם אפשר לעלות קטן שאינו יודע למי מברכים לקריאת התורה של פרשת זכור, ובאופן שהבעל קורא הוא גדול שנתמלא זקנו והעולה הוא קטן שאינו יודע למי מברכים, ובב"ח כתב דכיון שאין הקטן קורא התורה ואינו אלא מברך את הברכות מה חיסרון יש בזה לעלותו ואפי' היכא שאינו יודע למי מברכים שאין עונים אמן על ברכותיו מ"מ כיון דאינו קורא בתורה מותר, אמנם הט"ז כתב דקטן שאינו יודע למי מברכים אסור לעלותו לתורה כיון דהרי הוא קורא בתורה בלא ברכות ואין יוצאין קריאת התורה בלא ברכות, ורק בקטן היודע למי מברכים דברכותיו ברכות מותר לעלותו לתורה.

**ומבואר** שנחלקו הב"ח והט"ז בעיקר דין ברכת התורה לעולה לתורה אם ברכות אלו הם בשביל העולה לתורה לחוד, או שברכות אלו הם עבור כל השומעים, דלהב"ח דס"ל דאין אמירת הברכות מעכבת את הקריאה ואפשר להעלות לתורה גם מי שאינו יודע למי מברכין אע"פ שאין ברכותיו ברכה ע"כ דברכות אלו אינם אלא לצורך העולה, ומשום הכי גם אם ליכא ברכות על הקריאה לא איכפת לן אלא שאם העולה חייב בברכה צריך לברך.

**אבל** הט"ז ס"ל דאמירת הברכות של העולה הם גם לכל הציבור, ולכן היכא דלא בירכו בתורה כלל אסור לקרות, וס"ל נמי דהברכות מעכבות

<sup>1</sup> הנה דנו הפוסקים לענין תינוק הנולד בתסמונת דאון אם מלים אותו בשבת וכמה פוסקים ס"ל דהוא נחשב כמחוייב במילה ומצדדן אותו למנין, וכ"כ בשו"ת מנחת שלמה ח"א סי' ל"ד לגבי חיוב חינוך בחולים הסובלים מפגיון שכלי וז"ל נראה שהוא מבין ויש לו דעת כמו פעושות ויודע שהקב"ה נתן לנו את התורה וכו' שפיר נחשב כבר דעת לענין קיום מצוות וכן הביא בשו"ת קו ונקי סי' ש"נ וא"כ אין דינו כשוטה שנכתבא לעיל כיון שאינו שוטה גמור, וכ"כ בשו"ת משנת יוסף להגר"י ליברמאנאו"א סי' קמ"ג אות ג' דיש למול את התסמונת דאון בשבת מהטעם הנ"ל וכן הביא בשו"ת אבני דרך סי' ס"ה בשם הגר"ח קניבסקי שליט"א שמלין את התסמונת דאון בשבת ושם הביא בשם הגר"ש אלישיב וצ"ל לענין צירוף תסמונת דאון למנין דכל שאם שולחים אותו למכולת ומביא את ההפץ המתבקש ומחזיר עודף אפשר לצרפו למנין.

<sup>2</sup> וז"ל הט"ז אורח חיים סימן תרפ"ה וכתב מו"ח ז"ל וכו' ואפי' בקטן שאינו יודע למי מברכין לא ידעתי למה לא יצא בקריאת הש"ץ פרשת זכור בקריאת ס"ת דמאי נפקא מינ' בעול' לספר תורה אם הוא קטן עיקר החיוב שישמעו בקריאת התורה עד כאן לשונו. ולעניות דעתי נראה דבקטן שאין יודע למי מברכין אין יוצאין ידי הברכה על ידו ואין יוצאין ידי קריא' בלא ברכ' ע"כ אין להקרות למפטיר לקטן שאינו יודע למי מברכין אבל ביודע למי מברכין נראה דשפיר יוצאין, עכ"ל.

**נפטרים שאר העולין בברכת הפותח והחותם, אע"כ דכל הציבור יוצאין מברכת הפותח והחותם.**

והנה בסידור אשי ישראל מהגר"י מלצאן הל' קרה"ת (בהנהגת הקהל בקרה"ת) כתב בשם ספר "יש נוחלין" הציבור חייבין בקריאה ובברכות ולכן צריכין לשמוע ולהתכוין לצאת הקריאה והברכות מן העולה, וכן הביא שם מדברי הב"י בשם הר"י יונה הדשמיעה מערכת וכמובא לעיל. ושמעתי דמין הגר"י זצ"ל היה מראה דברי הס' יש נוחלין הנ"ל דצריך להתכוין לצאת הקריאה והברכות מן הקורא.

#### יבואר אם עולה שאינו בר חיובא אם נחשב ממניין העולים

**אלא** שיש לדון עוד בשיטת הב"ח דאפי' אי נימא דהברכות לא מעכבות מכל מקום כל שאינו בר חיובא כלל אי אפשר להעלותו לתורה שאינו חשוב מו' קרואים, ואין אפשר להחשיבו מו' קרואים אם אינו יודע למי מברכין, ואפשר דלא התיר הב"ח להעלות הקטן שאינו יודע למי מברכין אלא במפסטר שעיקר הקריאה הוא בקריאת הנביא ואין קורין בתורה אלא כדי שלא יאמרו שמעלין לנביא כמו בתורה, ובזה התיר להעלותו לתורה אבל לו' קרואים אי אפשר להעלותו.

**אכן** הרי במפסטר של זכור שהוא קריאה המחויבת ואין קריאה זו כשאר מפסטר כדי להעלותו לתורה ולא לנביא בלבד, יש לדון איך נחשיבו כעולה לתורה, ואפשר דבמקום שהעולה אינו בר חיובא הבעל קורא הוא העולה לתורה, וכל שהעולה אינו בר חיובא הקורא הוא העולה לתורה, וא"כ הוא הדין בקריאת ז' קרואים אפשר להעלות את הקטן אע"פ שאינו יודע למי מברכין לשיטת הב"ח משום שבאופן זה הקורא הוא העולה וצ"ע<sup>3</sup>.

**אמנם** בנידון השני שנסתפקו האם אפשר לעלות לתורה אדם שאינו מברך כהוגן, נראה דזה ודאי תלוי במחלוקת הנ"ל, דכאן אנו מעלים גברא בר חיובא למנין הז' קרואים ובכך יש לדון רק בשאלה אחת האם אפשר לעלות לתורה בלא שישמעו השומעים את הברכות, דלהב"ח דאפשר לעלות לתורה אפי' קטן שאינו יודע למי מברכים לכאן גם בזה אפשר לעלותו אע"פ שאין שומעין ממנו הברכות, ולהט"ז דהעולה בלא ברכה אינו יוצא בה יד"ח דהברכות הם לעיכובא א"כ הכי נמי כיון דבעינן שיהי' ברכה על העלייה א"א לעלותו למי שאינו אומר הברכות כראוי.

#### יבואר שאפשר לעלות לקטן או למי שאינו בר דעת לאחרון שהמפסטר חוזר וקורא מה שקרא כבר

**ולמעשה** נראה דאפשר לקרוא לאותו הבחור שאינו בר חיובא מפני שאינו בר דעת או מי שאינו אומר הברכות כראוי לעלות לתורה לאחר שיקראו ז' קרואים יוסיפו עוד עליה ויתחילו במקום שעולה המפסטר לאחרון שבזה הרי חוזרין וקורין את הקריאה שהעולה במפסטר, ובכך אי נימא דמה שהעולה לא היה כהוגן, שהרי היה בלא ברכות מ"מ יצאו הקהל בעליית השני שקרא את אותם הפסוקים במפסטר.

#### יבואר המנהג שאין מעלין הקטן אלא למפסטר

**והעירוני** דהנה במגן אברהם סימן רפ"ב ס"ק ו' כתב וז"ל והאידנא לא נהיגי לקרות קטן אלא למפסטר, ומצאתי בריב"ש סי' שכ"א בשם רש"י דמה שאמרו בגמרא הכל עולין למניין שבעה היינו דוקא למפסטר וכ"מ בהג"מ גבי עבדים כנענים, ובב"י סס"י קל"ה בשם הרוקח, ומיהו משמע דלאחר שנשלם מנין הקרואים מותר לקרותו ואין נוהגין כן, עכ"ל, ולפ"ז לכאורה אין

<sup>3</sup> והנה בשולחן ערוך סימן קל"ט ס"ג כתב וז"ל סומא אינו קורא, לפי שאסור לקרות אפי' אות אחת שלא מן הכתב, וברמ"א כתב וז"ל ומהרי"ל כתב דעכשיו קורא סומא, כמו שאנו מקרין בתורה לע"ה, עכ"ל, ובמשנה ברורה שם ס"ק י"ב כתב וז"ל וטעמו דכיון שאנו נוהגין שהש"ץ קורא והוא קורא מתוך הכתב שוב לא קפדינן על העולה דשומע כעונה, עכ"ל, ובביאור הגר"א שם כתב הטעם דהסומא אע"פ שאינו קורא עולה וז"ל דמברך על קריאת הש"ץ כמ"ש בתוספתא דמגילה פ"ב ובירושלמי שם שאחד קורא וא' מברך, עכ"ל, ומבואר דס"ל דהברכה הוא על קריאת הש"ץ ולהכי גם אם אינו קורא עם הש"ץ שפיר מברך, ולפ"ז אם אין המברך חייב בברכות אינו יכול להוציא את הש"ץ בברכות אלו שהרי הברכות הן עבור הש"ץ ונמצא שלא בירך הברכות.

ליתן לקטן או למי שאינו בר דעת להיות מן העולים אפי' לאחרון שאינו ממניין הקרואים, ואין לתת לו אלא מפסטר ובזה אפשר דכדאי לתת לו מפסטר ואע"פ שאינו יכול לברך ברכות ההפסטר יתנו לאחר לברך ברכות ההפסטר וקריאתה.

**אמנם** נראה פשוט דעדיפא לעלות הקטן לאחרון דאינו אלא מנהג שלא להעלותו דמדינא קיי"ל דקטן עולה למניין שבעה אבל לעלות הקטן למפסטר וההפסטר יעלה אחר אי אפשר דמדינא דגמ' אסרוהו שהרי אמרו במגילה דף כ"ב דאמר עולא מפני מה אמרו המפסטר צריך שיקרא בתורה תחלה מפני כבוד התורה והיינו טעמא שאם לא היה המפסטר קורא בתורה תחלה היו משוין ההדיוטות הנביאים לתורה לכך התקינו שיקרא בתורה תחלה, ולכן אע"פ שבדיעבד אם אין העולה למפסטר יודע לקרות ההפסטר מעלין אחר מכל מקום לא יעשו נגד דינא דגמ' ולכן בנדון דידן שאם לא יעלוהו לאחרון לא יוכל לקבל עליה כלל אפשר להעלותו לאחרון דבמקום כבוד הבריות לא נהגו לאסור לעלות הקטן לאחרון.

#### יבואר דבמחלוקת הנ"ל נחלקו הראשונים לענין מי שלא בירך ברכה"ת בקול רם אי יצא בדיעבד

**והנה** לענין עיקר המחלוקת שנחלקו הב"ח והט"ז אי ברכת הברכות שייכי להשומעים לכאן כבר נחלקו בזה קמאי, דהנה בשו"ע (סי' קל"ט ס"ז) כתב וז"ל אומר ברכו והברכות בקול רם, והאומרם בלחש טועה, ויש אומרים שצריך לחזור ולברך בקול רם, ובהגה כתב כדי שישמעו העם ויענו ברוך ה' המבורך לעולם ועד עכ"ל, ובעולת תמיד ס"ק י"ב כתב בה דצריך לחזור ולברך וז"ל כן כתב הר"ר יונה [מובא במהר"י אבוהב]. ונתן טעם לדבר כדי להוציא אותן שלא שמעו עדיין, ועוד כי אין לאומרו כי אם בעשרה ואם אמרו בלחש הוי יחיד ולא יועיל. ויש נפקא מינה בין הטעמים אלו, אם עשרה שמעו והנותרים לא שמעו, לפי טעם הראשון יש לחזור ולברך, ולפי טעם שני אין לו לחזור ולברך כיון ששמעו עשרה. ומדברי הרב בהג"ה משמע דסבירא ליה עיקר כטעם הראשון, ולפיכך אם אפילו שמעו עשרה צריך לחזור ולברך משום הנותרים שלא שמעו עדיין, ולדינא צריך עיון, עכ"ל.

**אמנם** בבב"ל מפסק בזה שצריך לחזור ולברך והאריך הרבה בזה וכתב בסו"ד וז"ל היוצא מכל זה דאף דביעבד מסתברא דאין לחזור ולברך דספק ברכות להקל מ"מ נלמוד מכל זה גודל החיוב עכ"ל לכתחלה, עכ"ל.

**ולכאורה** פלוגתא זו תליא בפלוגתת הב"ח והט"ז אם הברכות הם עבור העולים או עבור השומעים דאם הם עבור השומעים בעינן לחזור ולברך בקול רם להוציא הצבור ששומעים הקריאה אבל אם הברכות הם עבור העולים לא בעינן להשמיע לצבור.

#### יבואר מאי טעמא תקנו משום הנכנסים ומשום היוצאים שכל גברא יברך בתחילה ובסוף

**ולכאורה** מוכח בדעת הרא"ש והשו"ע דס"ל דאין הקורא מוציא את הציבור בברכה"ת, דהנה הרא"ש במגילה פרק ג' סי' א' כתב דהאידינא שתיקנו דהש"ץ קורא בתורה ולא העולה מ"מ צריך גם העולה לקרוא בנחת ובדקדוק עם הש"ץ כדי שלא תהא ברכתו לבטלה, דלא מסתבר שיברך על קריאת הש"ץ. וכן פסקו הטור והשו"ע סי' קמ"א ס"ב. והנה אי נימא דכל הציבור ג"כ חייבין בברכה"ת של קרה"ת ורק שיוצאין מן המברך מדין שומע כעונה, א"כ אינו מובן כלל אמאי הוי ברכה לבטלה אם אינו קורא עם הש"ץ בלחש, הא לא גרע עכ"פ משאר השומעים שחייבים ג"כ בברכות, וע"כ מבואר ברא"ש וטושו"ע דס"ל דאין הציבור חייבין בברכות רק הקורא לבדו, והלכך אם אינו קורא עם הש"ץ הוי"ל ברכה לבטלה<sup>4</sup>.

<sup>4</sup> והנה להביא חידוש מבני יקירי הרב הגאון ר' יעקב שליט"א שפירש את הרא"ש באופן מחודש, דבאמת צ"ב בד' הרא"ש מאי מהני הא דקורא עם הש"ץ בלחש, דממנ"פ אי ליכא חיוב ברכה רק על הקורא עצמו א"כ מאי מהני הא דקורא בלחש עם הש"ץ הא סוב"ס אינו הקורא בציבור, ויתכן לומר דלעולם כל הציבור ג"כ חייבין בברכות וצריכין לצאת הברכות מן הקורא, ומש"כ הרא"ש דאם אינו קורא עם הש"ץ אינו יכול לברך, היינו משום דסוב"ס הוי בגדר ברכות התורה וכיון דאין מברכין ברכה"ת על ההרור [כמבואר בשו"ע סי' מ"ז ס"ד] הכ"נ אין לברך על שמיעת קרה"ת, דלא מבעיא לשיטת הרא"ש גופיה (בברכות פרק ז' סי' כ' והובא לקמן) דאין הציבור

**ובזה** תלוי לכאורה אם יכול לצאת דין מאה ברכות בברכות של קריאת התורה דאי נימא שהם ברכות של העולה אין השומעים יכולים לצאת מאה ברכות בשמיעתם ברכות אלו אבל אם ברכות אלו הם עבור השומעים שפיר יכולים לצאת יד"ח מאה ברכות בשמיעת ברכות אלו מן העולה לתורה.

**ויעוי'** במג"א סי' מ"ו סק"ח שעמד בזה, וכ' דלא מהני לצאת מברכה"ת דקרה"ת אלא במקום דליכא אספרמקי ומגדי, דאטו רב חייה לא היה במקום שיש חבר עיר שישמע קרה"ת וברכותיה אע"כ דלא סמכינן אברכה"ת דקרה"ת אלא היכא דליכא אספרמקי ומגדי, וכן הביא שם משו"ת המבי"ט (סי' קי"ו). וצ"ב בזה דממנ"פ אי' יוצאין בברכה"ת דקרה"ת א"כ למה אין לסמוך ע"ז לכתחילה אף היכא דליכא אספרמקי ומגדי, ואי אין יוצאין בברכה"ת דקרה"ת א"כ מאי מהני היכא דליכא אספרמקי ומגדי.

**ואמנם** בפ"י התפילות והברכות לרבנו יהודה בר יקר כ' (בריש הספר) דהא דר' חייה הוי ממלי להו באספרמקי ומגדי היינו במקום שלא היה מנין לקריאת התורה בשבת, אבל היכא דיש מנין לקרה"ת אי"צ למלאות באספרמקי ומגדי, [ודלא כהמג"א ש' דודאי היה במקום שיש חבר עיר ושמע קרה"ת]. אולם מד' הר"ף והרמב"ם והטושו"ע שם שהעתיקו ד"ו דבשבת ויו"ט צריך לטרוח למלאות ק' ברכות באספרמקי ומגדי ע"כ משמע דאף במקום דליכא קרה"ת מ"מ ראוי לכתחילה לטרוח באספרמקי ומגדי דוקא אם יש לו וכמש"כ המג"א, וצ"ע, ואין להאריך בזה.

### יבואר האם מותר לכתחילה לעלות את אותו הקטן לתורה ואין בזה משום איסור ספיה

**עוד** העירוני בנידון הנ"ל לעלות קטן שאינו יודע למי מברכין וכן לעלות את השוטה לתורה, דלכא' אף אי נימא דמותר לעלותו לתורה מחמת דאין אנו זקוקים לברכותיו, מ"מ כיון דאין ממש בברכותיו כמו בקטן שאינו יודע למי מברכים א"כ כיצד מותר לעלותו הא הוא עובר על איסור ספיה, שאסור לספות איסור לקטן וכמו שנאמר לגבי טומאת מת לכהן קטן שאסור לספות לו ולטמאו וכן לענין שאר איסורים כמבואר בשו"ע או"ח סימן שמ"ג, וא"כ י"ל

יוצא הקריאה מן הקורא מדין שומע כעונה אלא עיקר המצוה היא רק שמיעה לאחר, א"כ ודאי דחשיב הרהור, ואפילו נימא דיוצאין מדין שומע כעונה מ"מ י"ל דהא נמי חשיב כהרהור וכדעת רש"י בסוכה ל"ח דשומע כעונה לא חשיב הפסק בתפילה, ואף לשיטת התוס' בברכות כ"א ב' דחשיב הפסק, וכן משמע בתוס' לעיל שם כ' ב' ד"ה כדאשכחן דשומע כעונה חשיב כדבור ממש לענין בע"ק, מ"מ י"ל דלענין ברכה"ת בעינן דיבור ממש וכדילפינן מ"כ שם ה' אקרא וגו', ומשו"ה אין יכול לברך ברכה"ת בעצמו אא"כ קורא בעצמו ג"כ. וכן יעוי' בעמק ברכה דיני קרה"ת שביאר כן דשומע כעונה חשיב הרהור לגבי ברכה"ת ומשו"ה צריך לקרוא בעצמו. וראה בשו"ת "האלף לך שלמה" סי' ע"ה שביאר ד' הרא"ש ע"פ שיטת רש"י דשומ"כ לא הוי הפסק דע"כ לא הוי כדבור ממש ע"ש, ולהנ"ל י"ל דאחי"כ כו". אמנם בשע"ת סי' מ"ז בשם ה"ה"ק ט"ז ד' דשומ"כ חייב בברכה"ת לכו"ע ולא חשיב הרהור ע"ש. וע"ע בבה"ל סי' ק"ד ס"ז ד"ה ויהא שנסתפק לגבי הנצרך לנקבו אי שומ"כ חשיב כמתפלל ממש ע"ש ואכמ"ל.

ולפ"ז י"ל דלעולם כל הציבור חייבין לצאת הברכות מן הקורא והיינו משום דזהו חלק מתקנת קרה"ת שחייבין בקריאה ובברכות [ובפרט אם הוא מדין ברכה"מ"צ על מצות קרה"ת וכמש"כ בעמק ברכה שם וע"י לקמן בזה], אלא דמ"מ אין יכולין לברך בעצמן משום דסו"ס הוי בגדר ברכה"ת דא"ל לברך על הרהור. מיהו זה הידוש לומר דליכא חיוב לצאת אע"פ שאין יכולין לברך בעצמן, ובפרט לשיטת האחרונים הנ"ל דשומע כעונה חשיב כמבדר ממש לענין הפסק בתפילה וברכה לבטלה, וא"כ עד כמה שאין יכולין לברך בעצמן לא שייך לומר דחייבין לצאת, וצ"ע. [וע"ע בתוס' ר"ה ל"ג א' ד"ה הא לענין נשים בברכה"ת דנראה דנחלקו בזה אי ברכה"ת דקרה"ת הוא בגדר ברכה"ת דעלמא או לא ע"ש].

ובעיקר הקושיא מאי מהני הא דקורא בלחש עם הש"ן, צ"ל דע"י קריאתו בלחש עם הש"ן חשיב טפל לקריאת הש"ן, וכדאשכחן בראשונים בברכות כ"א ב' לענין יחיד המתפלל עם הש"ן בלחש דאומר עמו קדושה וכדביאר המאירי שם דנעשה טפל לש"ן ע"ש, וע"ע בשו"ע הגר"ז סי' קכ"ה ס"א ודו"ק. אך אכתי יל"ע דא"כ אף הש"ן עצמו יהא צריך ברכה ועכ"פ לצאת מברכת העולה. וצ"ל דכיון דמיעקר הדין צריך העולה עצמו לקרות, הלכך אף לאחר שתקנו דהש"ן קורא כדי שלא לבייש מי שאינו יודע כמ"ש התוס' במגילה כ"א ב' [והרא"ש שם כ' באופ"א ע"ש] מ"מ חשבינן כאילו העולה קורא והש"ן רק משמיע את קריאתו של העולה.

ושמעתי מוכ"א שליט"א אלהיאי ראיא לגדר זה מדברי מהר"ל בשו"ת החדשות או"ח סי' כ"ג ע"ש שדן לענין חזן הקורא בקול מהחומש והעולה קורא עמו בלחש מהס"ת אי מהני לצאת יד"ח קרה"ת, וכ' דמנהג צרפת לעשות כן משום דהעולה הוא העיקר, ומהר"ל שם פסק בזה דסו"ס אין הציבור שומעין אלא מתוך החומש ע"ש, ועכ"פ משמע דעיקר הקורא הוא העולה לתורה ואע"פ שקורא בלחש. וע"ע ברמ"א סי' ק"מ ס"א ובמ"ב שם סק"ה ש' דמה שקרא קורא כאילו הוא קורא דיינינן ליה [והוא מילשון החיי אדם כלל ל"א סכ"ג].

דגם הכא לא נתיר לקטן לעלות לתורה היכא דאינו יודע למי מברכים ואין ממש בברכותיו כיון דספינן ליה איסור לברך ברכה לבטלה, וכמו כן לענין שוטה היכא דאינו יודע למי מברכים וגם את השוטה אסור לספות איסורים כמבואר בפרק חרש ויעוין תשובות חת"ס סימן פ"ג שהאריך הרבה בענין איסור ספיה לשוטה.

**ולפעמים** מצוי הדבר בשמחות שמכבדים מפני כבוד הבריות לבני המשפחה הזקנים ומהם יש תשושים וחלושים שכבר הם בגדר שאינו יודע למי מברכים, אבל מ"מ צריך לכבדו מפני כבוד הבריות האם מותר לתת לו ברכה בחופה וכדו', דמשום גוף הברכה שחיסר אחת מן הברכות ואמרין כלה בלא ברכה אסור לבעלה אפשר דסגי בחופה כמש"כ הרמ"א כדי להתירה בייחוד, וכדי להתירה לבעלה בביאה סגי בברכות שמברכים בסעודה, אך מ"מ יהי' לכא' אסור לכבדו משום דספינן ליה איסור שמבדר ברכה לבטלה.

### יבואר דבתוס' בפסחים דף פ"ח כתבו שבמקום חינוך מצוה ליכא איסור ספיה

**אכן** הנה בתוס' בפסחים דף צ"ט. כתבו לענין קטן בקרבן פסח שאע"פ שיש מחלוקת האם יש מינוי לקטן מ"מ מותר לתת לו לאכול מן הקרבן פסח וליכא בזה משום איסור ספיה דבמקום חינוך אפשר דשרי, וי"ל דבביאור תירוצם מ"מ לענין חינוך מותר דסו"ס הרי הוא סופה את הקטן באיסור תורה דשלא למנויו, ומאי מהני מצוות חינוך מדרבנן להתירו לספות לו איסור דאורייתא.

**ובאמרי** בינה שבת סימן ח' כתב דבאיסור עשה וכגון אכילת פסח שלא למנויו אין מה"ת איסור ספיה, וע"כ שפיר נדחה ספיה משום מצות חינוך.

**וברעק"א** מערכה ח' כתב וז"ל והנה המג"א סי' שמוג כתב בכוונת תוס' דבמקום חינוך מצוה שרי ליתן לקטן כמו דמוחננין קטן בתקיעת שופר בשבת ולענ"ד אינו מהדומה דהתם תקיעת שופר בשבת הוי דרבנן אבל שלא למנויו דמדאורייתא אסור להקטן מה מהני בזה חינוך מצוה להתיר איסור דאורייתא וגם בשופר איכא חינוך מצוה דבתקיעתו מקיים מצוה דשופר דגם גדול שתוקע בשבת קיים מצות שופר דומנו גם בשבת אלא דעבר על שבות דשבת אבל אכילה שלא למנויו ליכא מצוה כלל דמצות עשה דאכילת בשר ליכא בשלא למנויו.

**ובשו"ת** אחיעזר ח"ג סי' פא כתב באמת מל' התוס עצמן נראה דס"ל ג"כ דהוי דאורייתא ואע"כ מותר משום חינוך מצוה, ובסברת התוס י"ל לפי שיטת התרה"ד דליכא איסור על הקטן אלא משום דאחי"כ למיסדר לכשיגדיל א"כ הכא דלכשיגדיל יהיה בכלל מינוי ל"ש לאסור ספיה בידים בקטנותו ואולי זהו כונת התוס' במ"ש דכיון דאיכא חינוך מצוה שרי ע"כ.

### יבואר אם מותר להלביש את הקטן כלאים בציצית

**ויעו"ש** בנידון הנ"ל יש להסתפק גם בלבישת הקטן ציצית שיש בה כלאים שמותר משום מצוות ציצית ללבושה דעשה דוחה ל"ת האם לקטן שאינו מקיים מצוות ציצית מן התורה מותר ללבושה כיון דהוא עובר על איסור כלאים דאורייתא ולא מקיים מצוות ציצית אלא מדרבנן וכן לענין לטמאות כהן קטם לאביו שהרי איסור טומאה אסור לספתו מן התורה ומצוות טומאת קרובים אינן עליו אלא מדרבנן ולהנ"ל נראה דשרי בזה שהרי לגדול כה"ג שרי.

**ונראה** דה"ה בשוטה שאינו עתיד להיות חייב ציצית או להיות מנוי בפסח אבל מכל מקום כל שבגדול הוא מצוה אינו איסור ספיה שלא חשיב מעשה עבירה כלל.

**ובספר** חקרי לב חלק ב' סימן קמ"ה כתב בסוף הסי' כתב דנראה דאין כוונת התוס' לומר דמצות חינוך דוחה לאיסור ספיה אלא דלא נאמר בזה איסור ספיה כיון דבגדול הוי שרי להימנות על פסחו וה"נ מותר להלבישו טלית של ציצית אע"ג דספי ליה איסור כלאים כיון שגדול כה"ג לא קעביד איסורא יעו"ש.

**יבואר דהיכא דהעושה עושה מעשה מצווה אע"פ שהוא אינו מחויב בזה ולמי שאינו מחויב הוי עבירה מ"מ מעשה מצווה ייחשב**

**ולמשנ"ת** נראה דהיכא שצורת המעשה שעושה הקטן או השוטה היא צורת מצווה אצל גדול המחויב בה חשיבא כמעשה מצווה ולא כמעשה עבירה, וליכא בזה משום איסור ספייה, דאדרבה כך ציוותה התורה, ואף שאם היה הגדול פטור מן הציצית משום סיבה חיצונית היה אסור ללבוש את

הציצית שיש בה כלאים, מ"מ שוטה וקטן שאינם פטורים מחמת סיבה חיצונית אלא מחמת עצמם שאינם בר חיובא לא חשיב בכך מעשה עבירה היכא דבאופן זה היה המעשה מעשה מצווה לבר חיובא.

**אמנם** לענין מה שדנו באדם שאינו מדבר כהוגן האם מותר לעלותו לתורה אכת' תיקשי, דבזה ליכא חסרון מצד עצמו שהוא אינו בר חיובא אלא שסו"ס הוא לא בירך כהוגן ובוזה אנו לכא' מכשילים אותו להזכיר את השם לבטלה ויהי' אסור וצ"ע.

### בענין קריאת שני פסוקים בפסוקים ארוכים האם בדיעבד צריך לחזור ולקרות שוב

**והנה** בשו"ע (סי' קל"ז ס"ד) איתא 'אם קרא אחד ב' פסוקים צריך לחזור ולקרות' ודיון זה נפסק ללא שום חולק, ובמשנ"ב (ס"ק י"ג) דן בכמה אופנים כיצד לנהוג ובתו"ד כתב דהקריאה שקראו ב' פסוקים כמאן דליא דמי, ומבואר דבדיעבד צריך לחזור ולקרות אך אכת' יש לדון האם יש מקום ללמד זכות על פסק הרב הנ"ל שאין צריך בדיעבד לחזור ולקרות שנית.

**דהנה** שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק א סימן לה כתב וז"ל בש"ק במנחה דפ' תזריע טעה הקורא וקרא ללוי רק ב' פסוקים קרא דאת הצפר וקרא דוזהה וברך כבר ברכה שלאחריו, והוריתי שיקרא לישראל שהוא השלישי מאת הצפר בחזרה ואח"כ לקרות לעוד ישראל מוביט השמיני. ואף שבאחרונים איתא שיותר טוב בטעות כזה לקרא עוד הפעם לאותו שקרא הב' פסוקים, עיין במג"א או"ח סי' קל"ז סק"ח ובט"ו סק"ד.

**וכתב** בזה נראה לע"ד שיש חלוק בין פסוקים קטנים לגדולים, דבפסוקים קטנים שאי אפשר לחלקם לל' פסוקים יותר טוב לקרא לאותו עצמו כיון שהקריאה שכבר קרא אינו כלום ואף שכבר בירך היו הברכות בודאי לבטלה ולכן מ"ט נפסידו זכות קריאתו, וגם במנחה בשבת ובשני וחמישי יש עוד טעם שלא יטעו שיכולים להוסיף עוד רביעי, אבל בפסוקים גדולים שיש לחלקם לשלושה שודאי הוא ספק אצילנו שמא הם שלשה, וכ"ש מחצי השניה של הס"ת שאחר והתגלה שמופוש בגמ' בקידושין דף ל' שהוא חצי התורה בפסוקים ואצילנו החצי הוא ויאפד לו בו בפרשת צו שהוא ק"ס פסוקים קודם והתגלה שנמצא שהאמת הוא שצריך לחלק הפסוקים מזה התגלה עד סוף התורה עוד לק"ס פסוקים וגם אצילנו יש ה' אלפים ותתמ"ה פסוקים בכל התורה ובגמ' שם קידושין ל' איתא ה' אלפים ותתפ"ח שצריך לחלק כל התורה עוד למ"ג פסוקים, וא"כ אפשר שיש באמת בשני פסוקים גדולים אלו שלשה פסוקים שנחשבו קריאה, וא"כ אין ראוי שאותו הקורא יקרא עוד פעם דרך כשא"א בענין אחר קורא עוד פעם, כגון כהן שקורא פעם ב' כשליכא לוי וכן כשליכא רק אחד שיועד לקרות בסוף סימן קמ"ג ולכן אף שצריך לקרא עוד הפעם משום דשמא אינם רק ב' פסוקים יקראו אחר ואף שאם הם ג' פסוקים ימצא שקראו ד', הא חסרון זה הוא אף כשיקרא הוא עצמו אם הם ג' פסוקים, ולכן לע"ד בפסוקים גדולים שלא מפורש בגמ' שהם רק שני פסוקים יש להורות לקרא אחר וכ"ש בהפרשיות של אחר והתגלה שיש להורות כן, עכ"ל.

**אמנם** כל זה כתב לענין שלא לחזור לקרות לאותו עולה אבל לסמוך דאפשר שקראו כבר ג' פסוקים כיון שהפסוקים גדולים לא מסמכין אהאי ספיקא וחורין לקרוא בתורה כדי להשלים הקרואים.

**ושמעת' מחכם אחד שליט"א** שרצה לומר דבהאי מעשה היה שהקורא קרא חצי פסוק ראשון ב' פעמים והרי חצי פסוק נחלקו בו האחרונים אם עולה לפסוק וראיתם מהא דבמעמדות ס"ל לשמואל דפוסק באמצע פסוק וסגי לג' פסוקים יעוין בהר צבי שצדד לומר כן, וא"כ כמו שהעולה השני אם חזר על פסוק מקריאה ראשונה מסמכין עלה בר"ח ובמעמדות, הכי נמי יש לומר שבסב"כ קרא ג' פסוקים, אכן נראה דכל זה אינו דלא אמרינן דסגי בלחזור ולקרוק פסוק שקרא העולה הראשון אלא שהעולה קורא ג' פסוקים שונים אבל שהעולה יחזור על פסוק ב' פעמים לא חשיב שקרא ג' פסוקים ולא מהני מיד.

היה מעשה בבית מדרש אחד שעלה הכהן בקריאת שני וחמישי בפרשת בא וקרא ב' פסוקים ובירך, ולאחר קריאת התורה נתעוררו המתפללים האם צריך לקרות שנית כיון שאין פוחתין מג' פסוקין לכל עולה וכאן שקראו שני פסוקים צריך לחזור ולקרות, ומה שלא שמו על ליבם בשעת הקריאה לזה היה מחמת ששני הפסוקים הראשונים הם פסוקים ארוכים ולכן היו סבורים שקרא הכהן ג' פסוקים, ובאו המתפללים ושאלו להרב דמתא האם צריך לחזור ולקרות והשיב להם שבדיעבד לאחר הקריאה אין צריך לחזור ולקרות, ויש לדון אם אפשר לקיים הפסק דהרב.

### יבואר שצריך זהירות גדולה שלא לחלוק על דברי הרב דמתא

**וראיתי** להביא כאן מעשה נורא שהובא בשו"ת שבות יעקב חלק א סימן ל"ו וז"ל ושמעתי שפה פראג בימי מוה"ז הגאון המפורסם מהר"ש זצ"ל בשנה אחת ע"י איזה מקרה הביאו אתרוגים המורכבים בסימני' אלו והורה שלא לברך עליהם, אך איזה תקיפי ואלמי ארץ היו רוצים להמרות פיו וצרפו אליהם בחלקלקות שבפיהם הגאון בעל שפתי כהן שהיה בעת ההיא אורח נטע ללון פ"פ והורו להתיר לברך עליה' בשעת הדחק, ומתקיפתם הכריחו את חזן הכנסת בב"ה הישנה והחדשה שיתחיל לברך בקול רם וכשרצה להתחיל עכבוהו מן השמים שנפל האתרוג מידו ונשבר העוקץ מתוכו ואח"כ באו כתבים מגלילות אלו ממדינת אשכנז ופולין ומעלה רין שכל גאוני ארץ הורו ג"כ למעשה שלא לברך עליהם באותו שנה. והגאון בעל הש"כ נתחרט על הוראה זו קוד' מותו צוה לבנו בכתב ידו שיבקש מחילה מאת מוה"ז על ששגג בדבר זה נגדו ובנו הראה כתב ידו למו"ה זקני הגאון זצ"ל ותהי' מנוחתם כבוד ובצל שדי יתלוננו ע"כ שמעתי, עכ"ל.

**ובשו"ת** אבני נזר (או"ח סי' תפ"ד) הביא כל הנ"ל מספר שבות יעקב והוסיף שם והרב הש"ך ז"ל נפטר בשנה ההוא. עכ"ל, ומכאן יש ללמוד שלענין הלכה למעשה אף באופן שנראה שאין אמת כדברי הרב שצריך לזהר מלחלוק על דבריו וצריך חכמה יתירה בזה.

### המעשה עם האור שמח שנזהר הרבה בכבוד הרב

**וידוע** דעובדא הוה בהגאון האור שמח וצ"ל שישב פעם בשיעור מפי רב אחד ובתוך השיעור נזרקא אליו שאלה מפי אחד השומעים האו"ש שהבין דכעת יתבייש הרב צעק לעבר השואל מאן דלא ידע בין ימינו לשמאלו ועוד מקשה קושיות אותו רב שמח מכך דהאו"ש מצדד לטובתו אך לאחר השיעור ניגש אל רבינו האו"ש אותו שואל ואמר לו והלא שאלתי מצויינת ענה לו אכן כן אך איתא במו"ק דף ה' רבי ינאי הוה ליה ההוא תלמידא דכל יומא הוה מקשי ליה בשבתא דריגלא לא הוה מקשי ליה קרי עליה ושם דרך אראנו בישע אלוקים וכמו שאמרו שם אל תקרי ושם דרך אראנו בישע אלוקים אלא ושם היינו שצריך לשום דרכיו כלומר היה אסור לך לבייש את הרב וכנראה לא שמות הנקודה של השי"ן בצד הנכון ולזאת נתכוונתי שאיך יודע בין ימין לשמאל כלומר האם הנקודה בימין או בשמאל.

**יבואר שיש להסתפק בפסוקים הארוכים דשמא שני פסוקים הם ושדעת האגרות משה להתחשב בזה לכמה ענינים**

### בענין אם אפשר לזכות בנר הדלק כבר לצאת בו יד"ח הדלקת נר שבת

**ולכאורה** פשוט דמאחר וקיי"ל דבנר חנוכה הדלקה עושה מצוה ולא הנחה ובגמ' מוכיחין לה מהא דמברכין להדליק נר של חנוכה מוכרח דהדלקה עושה מצוה טא"כ גם בנר שבת מברכין להדליק נר של שבת וע"כ.

**נשאלתי** אם אפשר לזכות לאורח בנר שבת אחר ההדלקה אם האורח מקיים מצוות הדלקת נר שבת על ידי זכיה זו או דלא מהני זכיה בנרות אלא בנר הדלקה.

ההדלקה עושה מצוה וא"כ מאי מהני לזכות בנר אחר ההדלקה, הרי כבר הודלקה לשבת עבור הבעה"ב ומה תועיל זכייתו לאורח.

### יבואר שאפשר לברך על הדלקת הנר שבת זמן רב אחר ההדלקה

**אלא** שראיתי כמה ספרים שמסתפקים בזה וראיתי להביא דברים המספקים עלי עניין זה דהנה במג"א הביא בס' רס"ג ס"ק י"א הביא וז"ל כתב מהר"ש בשם מהר"ם כשיש חופה בער"ש ומאחרים בה עד אחר שקיעת החמה, והאשה אינה רוצה לקבל שבת לפני החופה, אז תדליק הנר בלא ברכה קודם החופה ואחר כך בחשיכה תפרוש ידיה על הנרות ותברך וכו', וכתב ע"ז המג"א 'ותמוה הוא דלא שייך ברכה בדלוקה ועומדת וכו' ומיהו בדיעבד אם שכחה מלברך עד שחשיכה יש לסמוך אמהר"ש עכ"ד.

**ובפשוטו** יש לומר דנחלקו בזה, האם ברכה על מצות הדלקת נרות שבת היא אינו אלא על מעשה ההדלקה לחודה, או דכיון דהמצוה שיהיו הנרות דלוקים כמש"כ הרמב"ם פ"ה משבת ה"א וז"ל אחד אנשים ואחד נשים חייבים להיות בבתייהן נר דולק בשבת, ומבואר שיש קיום מצוה במה שהנר דלוק ולא רק המעשה מצוה של ההדלקה, ולהכי חשיב שפיר כמצוה נמשכת, ושפיר יכול לברך על המשך הדלקתה, דהמהר"ש שכתב לברך כשחשיכה ס"ל דהוי מצוה נמשכת ולכן יכולה לברך גם לאחר זמן, אבל המג"א השיג דלא שייך ברכה בדלוקה ועומדת, וכוונתו בזה דס"ל דאינו חשיב מצוה נמשכת דכיון דאינו עוסק במעשה המצוה, אלא שיש כאן המשך קיום המצוה ע"י שהנרות דולקים לא חשיב מצוה נמשכת בהכי כדי שיוכל לברך עליה.

**אבל** אין ראיה מדבריו דאפשר לקיים המצוה בנר שהודלק כבר ולא זכה בו משום דהמצוה היא ההדלקה אלא דגם בהדליק ועדיין לא בירך אכתי יכול לברך משום דהמצוה נמשכת אבל בלא הדליק כלל לא שייך לקיים המצוה בדלוקה אפי' שהודלקה לכבוד שבת אבל לא הודלקה עבורו ואין לו חלק בהדלקה זו.

### יבואר אם אפשר להדליק נר שבת על ידי עכו"ם

**אמנם** ממש"כ המגן אברהם בסימן רס"ג ס"ק י"א שמביא כשם מהר"ם באם אחרה להדליק הנרות עד אחר שקיעת החמה **תאמר לנכרי להדליק והוא תברך** ובחידושי רע"א שם הקשה הא אין שליחות לעכו"ם ואם כן היא אינה מדלקת והאידך תברך על זה, ובספר הר צבי ח"א סימן קמ"ג כתב ליישב הדלקת נר של שבת אין מצותה עצם ההדלקה שיהא עיכוב בדבר שיהא מדליק בידים דוקא **אלא עיקר המצוה היא ההשתדלות שיהא אור מאיר בבית**

**יש** לדון במי שצריך ליטול תרופה (אנטיביוטיק"ה) ולצורך כך צריך לאכול תחילה ואוכל עוגיות וכדו', האם צריך לברך עליהם ומה מברך. דלכאורה י"ל דכיון שכל אכילת המאכל היא רק לצורך נטילת התרופה א"כ הו"ל טפל לתרופה וק"ל דטפל פטור מברכה, וכענין המבואר בגמ' (ברכות ל"ו א') לגבי החושש בגרונן ושותה שמן ע"י אניגרון לרפואה, דהו"ל השמן עיקר ואניגרון טפל, ומבואר בפוסקים (סי' ר"ב ס"ד) דאפילו הוי השמן מועט כלפי האניגרון מ"מ הו"ל השמן עיקר ואניגרון טפל.

**אכן** זה פשוט בנידון דידן דחייב לברך על המאכל, דכיון שאוכלו לפני נטילת התרופה [וגם אינו מברך כלל על התרופה] פשיטא דחייב בברכה, דהא דטפל פטור מברכה היינו מפני שנפטר בברכת העיקר, וכדתנן דמברך על העיקר ופוטרי את הטפילה, אבל אם אינו מברך על העיקר חייב לברך על הטפל, וכמבואר בתוס' (ברכות מ"ד א') דאם לא נתכוין בשעת ברכת העיקר לאכול הטפל חייב לברך על הטפל, וכן באוכל הטפל לפני העיקר חייב לברך על הטפל כמבואר ברמ"א סי' רי"ב ס"א בשם תרוה"ד.

**אולם** יש לדון איזה ברכה יברך, דהנה לגבי אוכל טפל לפני העיקר מבואר ברמ"א (שם) דאינו מברך אלא שהכל הואיל והוא טפל לדבר אחר, ועי' במ"ב שם סק"י שביאר דכיון דעכ"פ טפל הוא לד"א הפסיד ברכתו הראויה לו ומברך שהכל כדי שלא יהנה מעוה"ז בלא ברכה. [ועי' בס' אש"ל שביאר עפ"י דת"י ריש פרק כיצד מברכין דהאוכל פחות מכזית אינו מברך אלא שהכל כדי שלא יהנה מעוה"ז בלא ברכה, והיינו משום דבכה"ג אין לו חיוב ברכה מקרא דואכלת ושבעת וברכת רק מחמת הסברא דאסור ליהנות מעוה"ז

וגם הוא קיום מצותה ואם כן שפיר מברכת על הדלקת הגוי וכמו כן כתוב בשו"ע הרב ז"ל דבדיעבד ששכחה ולא הדליקה קודם בין השמשות וזכרה בבין השמשות יש להתיר לה לצוות לנכרי להדליק ושיתברך היא קודם שתהנה לאורן דכיון שעיקר מצות הדלקת נר שבת אינה ההדלקה בלבד אלא ההנאה להשתמש לאורה היא עיקר המצוה אלא שההדלקה היא התחלה והכנה למצוה זו ובקונטרס אחרון הוסיף דאף שהנכרי הדליק יכולה לברך להדליק והכוונה שיהא נר דלוק, אי נמי שצונו להדליק אם אינו דלוק עכ"ל.

**וכבר** תמה במנחת שלמה סימן נ"ח שהרי אמרו מדמברכין להדליק ש"מ הדלקה עושה מצוה יעו"ש.

### יבואר דבשליחות מעשה יש שליחות לעכו"ם

**אכן** אינו ראיה כל כך מהדלקה על ידי עכו"ם דמהני דאפשר דס"ל דשליחות מעשה נעשה גם על ידי עכו"ם וכמש"כ הנתח"מ סימן קפ"ב שבשליחות על מעשה גידתא יש שליחות לעכו"ם וכן מבואר מדברי השל"ה הובא במג"א סימן תמ"ו סק"א שכתב שהמוצא חמץ ביו"ט ולא ביטלו מבערב שורפו על ידי עכו"ם או מפררו על ידי עכו"ם והקשה הגרעק"א הרי אין שליחות לעכו"ם וצ"ל כנ"ל דבשליחות מעשה יש שליחות לעכו"ם אלא דקשה לפ"ז אמאי לא מהני שליחות בנר חנוכה לחש"ו הרי בשליחות מעשה מהני שליחות גם לקטן.

**וראיתי** בס"ד בשו"ת חסד לאברהם תאומים מ"ת או"ח סי' פ' שהקשה על הא דהדליקה חש"ו לא עשה ולא כלום לפי המבואר בנמוק"י ב"מ י' ובתוס' שבועות ג' דלענין שיחשב המעשה על המשלח שפיר איכא שליחות לקטן ולנכרי וכמו שכתב הנתח"מ סימן קפ"ב הובא לעיל, וכתב דאה"נ דאם שולח את החש"ו להדליק מהני שליחות בזה והא דהדליקה חש"ו לא עשה כלום הוא כשמדליק בתורת אחד מבני הבית דבני ביתו יכולים להדליק גם בלא שליחותו דהחוב מוטל על כולם ביחד נר איש וביתו, וכתב שיעתא לדבר מהא דכתב המ"א בשם מהר"ש שתאמר לעכו"ם להדליק אחר החופה הרי דאף דבנר שבת הדלקה עושה מצוה מ"מ יוצא יד"ח ע"י הדלקת עכו"ם וע"כ דכה"ג יש שליחות לעכו"ם, ועיי"ש שכתב דלפ"ז אף בהדלקת נר חנוכה יכול להדליק ע"י עכו"ם, עכ"ד, ומכל מקום מסתימת הפוסקים אינו נראה כן וצ"ע.

**שו"ר** במנחת שלמה ח"ב סימן נ"ח כתב ג"כ דבנר חנוכה שהדליקה חש"ו בשליחות הבעלים יצא יד"ח דיש שליחות לעכו"ם בשליחות מעשה. ולדבריהם לא מהני זכיה בנר אחר שהדליקו הבעלים שהרי לא הדליקו בשמנו ונרו של האורח ולא עבד מידי.

### בענין האוכל לצורך נטילת תרופה היאך מברך

בלא ברכה, ולזה סגי בברכת שהכל, והכ"נ באוכל טפל לפני עיקר אינו חייב בברכה רק מחמת הסברא דאסור ליהנות וכו' ולזה סגי בברכת שהכל. ולפ"ז לכאורה ה"ה בנידון דידן כיון דהמאכל טפל לתרופה סגי בברכת שהכל. [ואמנם עי' במ"ב שם ובשעה"צ שם סק"ד דכמה אחרונים חולקין על הרמ"א, ולכן כ' דלכתחילה טוב לימנע מלאכול טפל לפני עיקר, אך מ"מ בדיעבד משמע דמברך שהכל כמ"ש הרמ"א].

### יבואר דבאוכל הטפל ואינו מברך על העיקר כגון שאינו צריך ברכה צריך לברך על הטפל ברכתו הראויה לו

**אכן** יש לומר דהכא לכו"ע חייב לברך ברכתו הראויה, ד"ל דהא דהאוכל טפל לפני העיקר מברך שהכל, היינו דוקא מפני שיברך אח"כ על העיקר את ברכתו הראויה, אבל בנידו"ד דלא יברך אח"כ על התרופה כלל ע"כ צריך לברך על המאכל את ברכתו הראויה, וביאור הדברים דלעולם חייבים לברך על כל מאכל את ברכתו הראויה, אלא דבטפל אמרינן דברכתו הראויה של הטפל היא ברכת העיקר, ולכן כשיברך אח"כ על העיקר את ברכתו הראויה יפטור בזה אף את הטפל מדין ברכתו הראויה, ומ"מ כשאוכל הטפל תחילה חייב לברך שהכל כדי שלא יהנה מעוה"ז בלא ברכה וכו"ל. ולפ"ז בנידו"ד דאין העיקר טעון ברכה כלל, ע"כ צריך לברך על הטפל את ברכתו הראויה.

**ונראה** להביא סמך לסברא זו מדברי המג"א, דעי' במג"א שם סק"ד (והביאו המ"ב שם סק"י) שהשיג ע"ד הרמ"א וכו' דכוונת האו"ז [שהוא מקור דברי התרה"ד] דוקא בגוונא דברכת העיקר היא ג"כ שהכל [דאם היה אוכל

העיקר תחילה היה מברך שהכל ופטר את הטפל, אבל היכא דשותה יין דברכת העיקר היא כפ"ג ע"כ צריך לברך על הטפל את ברכתו הראויה. וצ"ב.

**ועי'** מחצה"ש שם שביאר וז"ל דכל היכי דצריך לברך על הטפל אין לשנות מברכה עצמית שלו שתיקנו לו חכמים, אלא דהאור וזרוע מיירי היכי דברכת העיקר היא שהכל, א"כ אי היה מברך על העיקר תחילה היה מברך שהכל ופטר הטפל, א"כ בנדון כזה מקרי שהכל ברכה העצמית של הטפל, לכן כשאוכל הטפל תחלה מברך שהכל עכ"ל. וזו ביאורו משום דלעולם צריך לברך על הטפל את ברכתו הראויה, אלא דברכת העיקר היא נקראת ברכתו הראויה של הטפל, ולכן אם ברכת העיקר היא שהכל אז מברך אף על הטפל [כשאוכלו תחילה] שהכל, אבל אם ברכת העיקר אינה שהכל, אז ע"כ צריך לברך על הטפל את ברכתו הראויה לו.

**ומעתה** יתכן לומר דאף לשיטת הרמ"א דלא ס"ל לחלק בזה [וכמש"כ הרמ"א עצמו דהתורה"ד הבין ככוונת האו"ז דבכ"ג מברך על הטפל שהכל], מ"מ י"ל דמו"ק ג"כ ביסוד הדברים דלעולם צריך לברך על הטפל את ברכתו הראויה, אלא דס"ל דאף אם ברכת העיקר אינה שהכל מ"מ מברך תחילה שהכל על הטפל [כדי שלא יהנה מעוה"ז בלא ברכה], ואח"כ כשיברך על העיקר את ברכתו הראויה אז יפטור בזה אף את הטפל מדין ברכתו הראויה, וכמשנ"ת.

#### יבואר מש"כ הרמ"ב דבאוכל טפל אחר העיקר וצריך ברכה מברך שהכל

**אולם** יש להעיר דלפ"ז נמצא דאם בירך על העיקר תחילה ואח"כ בא לאכול הטפל, ולא הייתה דעתו בשעת ברכת העיקר לאכול את הטפל, או ששינה מקומו בין אכילת העיקר לאכילת הטפל, דמבואר בתוס' (שם והובא במג"א שם סק"ב) דצריך לברך על הטפל, ככה"ג יהא צריך לברך על הטפל את ברכתו הראויה לכו"ע, כיון דלא פטר בברכת העיקר את הטפל, ובמ"ב שם סק"ד כ' בהדיא דאף ככה"ג מברך שהכל לשיטת הרמ"א [ובשעה"צ שם ציין

ע"ז מג"א ודה"ח], ומבואר דאע"פ דאין לו את ברכת העיקר מ"מ אינו מברך על הטפל אלא שהכל.

**וע"כ** הביאור דס"ל בדעת הרמ"א דהטפל אינו טעון רק ברכת שהכל והפסיד את ברכתו הראויה לגמרי [ולאו משום דסמכין על מה שביכר אח"כ על העיקר את ברכתו הראויה], וכן"ה לשון הרמ"ב שם ובסק"י דכיון שהוא טפל לד"א הפסיד את ברכתו הראויה ונשתנית ברכתו לשהכל ע"ש [וכן"ה לשון המג"א בסק"ד בדעת התורה"ד ע"ש], וכן מבואר בבה"ל שם ד"ה ואינו [וע"ש] שהשווה לדברי הרמ"א בס"י ר"ד סי"א לגבי מרקחת שאין בריאים רגילין לאכלו אלא לרפואה דמברכין עליו שהכל, דכיון דאינו מיוחד ליהנות ממנו לא שייך ביה ברכתו הראויה רק שהכל ע"ש], והלכך אף ככה"ג שאין לו את ברכת העיקר אינו מברך עליו אלא שהכל. ולפ"ז אף בנידו"ד יברך על המאכל שהכל לשיטת הרמ"א.

#### קושיא בדעת הרמ"ב שהוכיח מהמג"א שטפל אחר העיקר מברך ברכת שהכל דלכאורה אינו לדעת שאר האחרונים

**והעירני בני יקרי הרב הגאון ר' יעקב שליט"א** דמש"כ הרמ"ב בשם המג"א דבטפל אחר העיקר מברך שהכל צ"ע, דהא המג"א שם איירי בפת ומליח דבכה"ג ברכת העיקר היא ג"כ שהכל [וכדביאר המחצה"ש שם דע"כ לשיטת המג"א גופיה בסק"ד הנ"ל צ"ל דמיירי דוקא כשברכת העיקר שהכל], וא"כ י"ל דדוקא בכה"ג מברך על הטפל שהכל [כיון דזוהי ברכתו הראויה], אבל בגוונא דברכת העיקר אינה שהכל, י"ל דאף לשיטת הרמ"א צריך לברך את ברכתו הראויה של הטפל, דדוקא כשאוכל הטפל תחילה מברך שהכל כיון דאח"כ יברך על העיקר את ברכתו הראויה ויפטור את הטפל וכן"ל, אבל הכא דכבר בירך על העיקר תחילה לכו"ע צריך לברך על הטפל את ברכתו הראויה. אך עכ"פ המ"ב נקט דבכל גווני מברך על הטפל שהכל, וע"כ דס"ל דהטפל הפסיד ברכתו הראויה לגמרי ואינו טעון אלא ברכת שהכל לבד, וממילא אף בנידו"ד לא יברך אלא שהכל. [וע"ע להלן מש"כ בד' המ"ב בזה].

### דברי הספד שנשא רבינו שליט"א בהיכל כולל חזון איש ככלות השבעה להסתלקותו של דודו הגאון ר' נתן דוד פרידמן זצ"ל

#### בענין מעלת התלמיד חכם המעמיד כל העולם הרוחני של העולם

התלהב מעבודת הקודש המרוממת והיה לאחד ממקושרי הרבי.

עברו כמה שנים, והחתן דגן אמר לנפשו: הלא גדלתי והייתי לאיש בשיבתו של רבנו, הוא שהאיר עיני בתורה והקנה לי את דרך הלימוד. הוא שהציע לי את השידוך. איך ניתקתי את הקשר, ולא באתי לפניו להקביל פני רבי! סח מחשבתו לפני חותנו, שעודדו ונתן בידו הוצאות הדרך. הגיע לפרשבורג. ועלה לבית המדרש, באותו שעה עמד רבנו ואמר את שיעורו בפני בני הישיבה והמספר הגאון בעל המחנה חיים היה בין השומעים, רבנו נהג שלא להפסיק בשיעור לשום אדם רק אם היה נכנס תלמיד לשעבר היה מקדם פניו בשאלת שלום להפגין חביבותו, כשנפתחה הדלת והתלמיד הגיע, נשא הרבי עיניו. פניו נהרו קידמו בשלום והוסיף: "אבל אתה מסתדר בלעד"י... עובדה עד היום לא בא..."

נימהרות היתה בתלמיד וענה: "אילו היה רבנו יודע איזה טעם חשים בתפילה אצל הרבי, לא היה מתפלל למה לא באתי עד היום..." שמעו התלמידים את התשובה הנועזת ונחרדו. השתנו פני רבנו, שתק לרגע ואמר: "ראה, עולם יפה יצר הבורא יתברך שמו. ימים ונהרות, הרים ובקעות, עצים ודשאים, חיות ובהמות, רמשים ועופות..."

אלא שהרשעים אוספים ממון, והצדיקים אוספים תורה ומצוות, וגם הצדיקים אינם יודעים למי צוברים התורה ומצוות שאע"פ שבוודאי הוא לעצמם אבל אינם יודעים מה נעשה בזכויותיהם ובתורתם וכמו שאמרו כל העולם כולו ניזון בשביל חנינא בני וחנינא בני די לו בקב חרובין משבת לשבת, שכל העולם ניזון עבור התלמיד חכם.

#### מעשה נורא מהחתם סופר שסיפר המחנה חיים

וראיתי בספר זכרון למשה הובא בברכה"מ עם פירוש החתם סופר שחיבר הג"ר שלום ואלך שליט"א מעשה בשם המחנה חיים תלמיד החתם סופר: שסיפר מעשה נורא מהחתם סופר זצ"ל שבזמנו היה גביר אדיר מפולין שזכה לשני שולחנות, תורה וגדולה במקום אחד, שמע על ישיבתו של רבנו ומופלגי התורה המתעלים במחיצתו, והגיע לפרשבורג. בקש מרבנו את בחיר הישיבה עבור בתו המושלמת, התחייב לנדוניה עצומה ולהחזיק את בני הזוג על שולחנו כדי לאפשר לבחור להמשיך ולהתעלות בתורה. הציע לו רבנו את אחד ממופלגי הישיבה, והשידוך קם והיה, החתן המשיך לשקוד על התורה בבית חמיו, שנמנה על חסידיו אחד מגדולי האדמו"רים זצ"ל, השתבח בו חותנו בפני רבו, והרבי הביע רצונו להכירו בקשו חותנו שיתלוה אליו בנסיעתו אל רבו, נסעו, והחתן

אמרו בירושלמי שבת פרק י"ד ה"א כתיב שמעו זאת כל העמים האזינו כל יושבי חלד רבי אחא א"ר אבהו ורבנן חד אמר למה הוא מושל כל באי העולם בחולדה אלא לפי שכל מה שיש ביבשה יש בים הרבה מיני' בים מה שאין ביבשה ואין חולדה בים, וחורנא אמר למה הוא מושל כל באי העולם בחולדה אלא מה החולדה הזאת גוררת ומנחת ואינה יודעת למי היא מנחת כך הן כל באי העולם גוררין ומניחין גוררין ומניחין ואינן יודעין למי הן מניחין יצבר ולא ידע מי אוספם, ע"כ.

ולכאורה הוא משל לבאי העולם שהולכים אחר תאוות לבם שאוספים וצוברים הנאת עולם הזה ומשאירים אותו אחריהם וכמו דאיתא בב"ב דף י"א שאמר מונבו המלך אבותי גזזו לאחרים ואני גזזתי לעצמי אבותי גזזו בעולם הזה ואני גזזתי לעולם הבא, אבל הצדיקים גוונים לעצמם שהרי כל מעשיהם נשאר להם לנצח נצחים וצוברים לעצמו ולמה אמרו שנמשלו כל באי עולם כחולדה שאינם יודעים למי מניחין, הרי הצדיקים יודעים למי מניחין.

ונראה דהחולדה רגילה לאסוף כל הבא ליד, והוא טבע האנושי שנתן את העולם בלבו לאסוף ולכנס כלשון הכתוב בקהלת שדרכו של אדם לאסוף ולצבור כל ימיו, וגם הצדיקים דרכם לצבור ולאסוף,



אבל אלמלא השמש המוחממת את כדור הארץ היה הכל קופא. הצמחים נכחדים, ובעלי החיים מתים.

בארמון המלך כמה פאר והדר, ושרים וסגנים ופחות ומשרתים ושוטרי סף, אבל אם לא יסיקו את הטרקלין בעיצומו של החורף הנורא, יניס הקור את כולם ויהיה הארמון שומם. גם האדם אינו שורד, אלא בזכות חום גופו. יכול האדם להיות גיבור ורב כוח, בריא וחסון, בעל נשמה גבוהה וברוך כישרונות. אבל אם יקפא למוות, ימותו כל סגולותיו עמו.

הוא אומר: הכל נפלא, אבל החום הוא המקיים את העולם, את ביתו של אדם ואת האדם עצמו. נשא רבנו קולו ואמר: "והתורה נמשלה לאש (ירמיה כג, כט. ברכות כב ע"א), ותורה, ברוך השם, יש פה! - כבודי מחול לך אך כבוד התורה - לא!" הסב ממנו פניו, והמשיך בשיעור. התלמיד חלץ מנעליו לקבל נזיפה, ורבנו לא נאות. נסע לביתו, וכעבור ימים מעטים הגיעה השמועה על פטירתו.

ורואים שכל הרוחניות שיש בבריאה עבודת התפילה וריבוי החסדים בא מן התורה, וכל מי שעושה חסדים נפלאים ומוסר נפשו עליה והכל מתפעלים ממסירות נפשו למען הזולת באמת כל המראה המופלא הזה הוא מכח התורה שעמל בה הבחור ישיבה ויושב ועמל בתורה ומתפלפל בסוגיות עמומות, ובעינים בשריות אין נראה שהוא פועל דברים גדולים, וכן התלמיד חכם שלומד ככולל ועמל בתורה כראוי וכלפי חוץ אין רואים מה פועל בלמודו, אמנם האמת שכל הרוחניות בעולם תפילה ועבודה וחסד הכל בא מקדושת התורה.

### יבואר מאמר הגמ' דדיין שדן דין אמת אינו אלא כזהר הרקיע והתלמיד חכם הוא צאת השמש בגבורתו

והנה אמרו בגמ' בבא בתרא דף ח' ע"ב והמשכילים יזהירו כוזהר הרקיע זה דיין שדן דין אמת לאמתו, ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד אלו מלומדי תינוקות כגון ר' שמואל בר שילת, ורבנן מאי (ומה נאמר על החכמים) ואוהביו כצאת השמש בגבורתו.

וצריך ביאור וכי הדיין שדן דין אמת לאמתו אינו חשוב כחכם, וכי מי שאינו חכם יכול לדון דין אמת לאמתו, וכן ר' שמואל בר שילת אינו חשוב כחכם שנוכל לומר עליו ואוהביו כצאת השמש בגבורתו וצריך ביאור בזה.

עוד אמרו בגמ' סנהדרין דף צ"ט ע"ב מאי אפיקורוס מי שאומר מאי אהנו לן רבנן (מה הועילו לנו חכמים) לדידהו קראו לדידהו תנו (בשבילם הם קוראים ובשבילם הם שונים) וצריך ביאור וכי לא יודע מה הועילו לנו חכמים והרי הם מרביצי תורה ופוסקי הלכות ודנים את ישראל, וצריך לומר שהם מדברים בתלמוד חכם שעמל בתורה לדעת סודה ואינו מרביץ תורה ברבים ואינו מורה הוראות ואינו דן דיני תורה, וע"ז אמרו חז"ל שמי שאומר מה הועילו לנו חכמים הוא אפיקורוס.

וזה כוונת הגמ' דדיין שדן דין אמת לאמתו הוא כוזהר הרקיע שמעלה זו אינה נותנת לאדם אלא

מעלת זוהר הרקיע, והרבצת תורה לתלמידים אינו אלא ככוכבים, אבל התלמיד חכם בעצמו דהיינו מעלת העמל בתורה גדולה מכולם שהוא השמש של הבריאה שנותן את החום של כל הרוחניות של הבריאה וזהו כצאת השמש בגבורתו וגם הדיין שדן דין אמת הוא תלמיד חכם, אבל מעלת התלמיד חכם שבו גדולה כמה וכמה ממעלת מה שהוא דיין.

וזה תוכחה לכל שצריך לכבד תלמיד חכם לא מפני שיש לו משרה תורנית כל שהיא שהרי המשרה אינה התלמיד חכם שבו שהרי המלמוד תינוקות אינו אלא ככוכבים והרי ר' שמואל בר שילת אמרו עליו שהוא המלומדי תינוקות שנאמר עליו ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד והרי היה מהאמוראים המוזכרים בש"ס אלא צריך לומר שמעלת המלומדי תינוקות שבו הוא ככוכבים ומעלת התלמיד חכם שבו הוא כצאת השמש בגבורתו, וא"כ כל תלמיד חכם שעמל בתורה התורה שאצר בקרבו והוא ספוג ומלא בקדושתה של תורה הוא המקיים ומעמיד את כל העולם והוא כצאת השמש בגבורתו.

ואפשר לומר עוד בזה דהנה איתא בגמ' מגילה סוף פרק קמא מאי דכתיב רצוי לרוב אחיו שפרשו ממנו מקצת סנהדרין שירד ממדרגתו שהיה גדול יותר באנשי כנסת הגדולה וירד ממדרגתו משום שעסק בצרכי ציבור אף שכל התורה בכלל ישראל הוא בזכות מרדכי אפ"ה כיון שמדרגת תורתו נפגמה ירד ממדרגתו, וכן הדיין שדן דין אמת לאמתו או שמלמד תינוקות כיון שצריך להתעסק גם בעוד ענינים כבר אין לו מעלת חכמים.

ויעויין בט"ז הלכות צדקה סימן רנ"א ס"ק ו' שהביא מה שכתבו בגמ' במגילה גדולה תלמוד תורה יותר מהצלת נפשות, ואע"פ שצריך לבטל תורה בשביל הצלת נפשות דודאי אין לך דבר עומד בפני פיקוח נפש אלא שיותר יש זכות למי שזוכה לעסוק בתורה ולא בא לידו הצלת נפשות ממי שבא לידו הצלת נפשות ועל ידי כך צריך לבטל תלמוד תורה ולעסוק בהצלת נפש ולמדו דבר זה ממרדכי שבתחילה שלא בא לידו עסק של הצלת נפשות היה חשוב בעיני חכמים יותר ממה שאחר כך בא לידו המצוה של הצלת נפשות והוצרך לבטל.

ורואים שהעוסק בתורה מעלתו גדולה יותר ממי שעוסק בהצלת נפשות, וכל העוסקים בחסדים גדולים וכל העוסקים בבעלי תשובה ומחזירים העם בתשובה הרי התלמידי חכמים גדולים מהם, וכל הכח שיש להם לעשות ולעשות אחרים אינו אלא מכח התלמוד חכם שספוג בבהמ"ד ועמל בתורה בצנעא בלא פרסום הוא האדם השלם אשר ראוי לכבדו יותר מכל.

### יבואר מאמר הגמ' דשמעיה ואבטליון עבדו עובדא דאהרן

והנה בגמרא מסכת יומא (עא ב) תנו רבנן מעשה בכהן גדול אחד שיצא מבית המקדש הוה קא אזלי כולי עלמא אבתריה, כד חזינוהו לשמעיה ואבטליון דהוה קא אתי שבקוה לדידיה ואזלו לבתר שמעיה ואבטליון, לסוף אתו שמעיה ואבטליון לאפטורי מיניה דכהן גדול, אמר להן ייתון בני עממיא לשלם, אמרו ליה ייתון בני עממיא לשלם דעבדו עובדא

דאהרן ולא ליתני בני אהרן לשלם דלא עבדי עובדא דאהרן. ופירש רש"י דעבדי עובדא דאהרן רודפי שלום עיין שם. והדבר תמוה מאי שנא דנקטו בלשונם המדה טובה ההיא יותר מכל מעשים טובים שהיו בהם נגד הכהן שהיה בימיהם שהיה בו איזה צד קנאה ושנאה.

וראיתי בספר עבודת ישראל להמגיד מקאונץ זצ"ל שכתב לבאר זו"ל על פי דברי מורינו הגאון מוהד"ב זלה"ה על רבי ישמעאל בן אלישע שנכנס להקטיר קטורת וראה אכתריאל י"ה ה' צבאות ואמר לו ישמעאל בני ברכני וכו' (ברכות ז א). שרבי ישמעאל הגם שהיה גדול החכמים, לא בזכותו לבד זכה להמראה נפלאה, כי אם על ידי הקנה התנא שהיה בימיו היינו אביו של ר' נחוניא בן הקנה והוא הרימו ונשאו בקדושתו כדרך הצדיקים להרים הש"ץ בקדושתם, ועל ידו זכה לכל אלה עד כאן. ובדאי מורינו הצדיק אמר אלו הדברים על פי רוח קודשו שהופיע עליו. אכן על פי דבריו ועל פי שכלנו נראה לומר כי מסתמא הכהן שהיה בימי שמעיה ואבטליון בבית שני ולא היה כל כך כהוגן, מסתמא לא זכה לעלות לקודש קדשים ביום הכפורים כי אם על ידי שמעיה ואבטליון שהיו אז ראשי הדור והם הרימוהו ונשאוהו לזאת המדרגה. ולכן השיבו לכהן גדול שלא יתגאה עליהם, כי הם עבדו עובדא דאהרן, פירוש שעיקר העבודה היום היה על ידיהם, והבן,

ומבואר שכל עבודת הכהן גדול שהוא עובדא דאהרן על ידי שמעיה ואבטליון שהם היו ראשי הסנהדרין ובקדושת תורתם השפיעו כל העבודה של הכהן גדול בימיהם.

ודודי הגאון זצ"ל שהיה עמל בתורה כל ימיו ולא החזיק טיבותא לעצמו אלא צנוע ומעילי כל ימיו ולא נהנה מכבוד תורתו בעולם הזה וכל תורתו שלמה עולה עמו למעלה לזכות לבניו ולביתו אחריו עד סוף כל הדורות.

### מעלת רציפות הלימוד וקביעות בעבודת ד' וקרנן התמיד

בספר עין יעקב בהקדמתו בד"ה "ולזהיות" הביא מהמדרש וכתב שלא מצאו זו"ל בן זמא אומר מצינו פסוק כולל יותר והוא שמע ישראל, בן ננס אומר מצינו פסוק כולל יותר והוא ואהבת לרעך כמוך, שמעון בן פזי אומר כולל יותר את הכבש האחד תעשה בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערביים, עמד רבי על רגליו ואמר הלכה כבן פזי דכתיב ככל אשר אני מראה אותך וכו', יעו"ש שהסביר הדברים על פי הג' עמודי עולם של תורה ועבודה וגמילות חסדים.

ובספר מקדש הלוי להגה"צ ר' יוסף צבי דינר זצ"ל פירש דיסוד הכל הוא הקביעות בעבודתו בכל עניין ובכל מצב, וזה משמעות הקרא דקרנן תמיד הוא עבודה שתדירה בכל יום, וזה היסוד של עבד ד' שעובד את בוראו תמיד, והראוני שכבר כתב כן במהר"ל בנתיבות עולם נתיב אהבת רע פרק א'.

והנה יש לפעמים שהאדם נמצא במצב של אור ויש לו הרבה חשק ללמוד ולעבוד את ה', ולפעמים ההיפך שנמצא במצב של חושך וידוע שאם יתגבר

על החושך יזכה לסייעתא דשמיא והרי הוא עובד את ד' יתברך בכל כוחו, אבל יש מצב של בין הערביים שהוא לא אור ולא חושך ואז קשה יותר, וזה אמרה תורה שלא לבטל את הקביעות גם בבין הערביים.

וזה הכוונה של הפסוק את הכבש האחד תעשה בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערביים כמנחת הבקר וכנסכה תעשה, דהיינו שבבין הערביים יעשה העבודה כמו שהוא בבקר ובה ריח ניחוח לד'.

והנה מרן הגריש"א זצ"ל יסוד הצלחתו הוא קביעותו בלימודו, בכל עת ולא זו מקביעותו וזה הצלחתו שזכה לדעת כל התורה.

ומרן הגאון ר' מייכל יהודה ליפקוביץ זצ"ל כתב בצוואתו בענותנותו שלא זכיתי למעלה קבועה, וחזינן לדעתיה שמעלה קבועה הוא מעלה אמיתית שהיא קניין בנפש ומה שאינו קבועה אינה מעצמות האדם.

ושמעתי שהגאון ר' דוד פוברסקי זצ"ל לקהוהו לבדיקות דם אחר תפלת שחרית והחזירוהו לשיבה

ומי שהחזירו לא ידע שלא טעם מידי בשחרית, ונכנס לבית המדרש בלי לטעום כלום, ואחד התלמידים הרגיש בחוורון הנסוך על פניו של ראש הישיבה ושאלו אם אינו מרגיש בטוב ואמר לו שלא טעם כלום מהבוקר, ואמר שיכניס לו כוס תה לבית המדרש ואמר לו חלילה להכניס תה לבית המדרש, ואמר לו תלמידו שיכין לו בחדר כוס תה, והראש ישיבה ישתה את התה בחוץ, ואמר לו הגר"ד זצ"ל ומה אם התיתי לי שכבר שמונים שנה לא יצאתי מבית המדרש באמצע הסדר לשתות דבר מה, וברגע אחד לבטל מעלה קבועה זו, וראה מה גדול כח הקביעות.

שמעתי מהרב נחמן בולבין שליט"א שלמד בצעירותו בישיבת כנסת חזקיהו בכפר חסידים ושמע מהגה"צ ר' אליהו לאפיאן זצ"ל שהביא הגמ' בכתובות דף עז עמוד ב ריב"ל מיכרך בהו ועסיק בתורה אמר אילת אהבים ויעלת חן אם חן מעלה על לומדיה אגוני לא מגנא כי הוה שכיב אמרו ליה למלאך המות זיל עביד ליה רעותיה אזל איתחזי ליה א"ל אחוי לי דוכתאי אמר ליה לחיי א"ל הב לי סכינך דלמא מבעתת לי באורחא יתבה ניהליה כי

### פרשת משפטים

#### המתפלל על חבריו שהטיב עמו מתקבל התפלה ביותר

וכבר נדפס במעשה איש שאדם אחד לקח את מרן החזו"א במכוניתו והיה שם עוד אדם במכונית, וכשיירד החזו"א מהמכונית בירך את נהג הרכב ברכה ארוכה, וביקש גם האדם שנסע עמו שיברכהו ואמר החזו"א שברכתו למי שעשה עמו חסד מתקימת ביותר, ואינו דומה הברכה למי שהטיב עמו למי שלא הטיב עמו.

והן הן הדברים שכתב הדעת זקנים בעל התוס' שהעני המתפלל על חבריו שהטיב עמו מתקבל תפלתו שהקב"ה חונן את המרחם על הבריות.

והוא הטעם שהאורח מברך את בעה"ב בברכת המזון, כמו שכתוב בשו"ע וז"ל אבל אם יש שם אורח, הוא מברך אפילו אם בעל הבית גדול ממנו, כדי שיברך לבעל הבית, ואם הוא מברך הכתוב אומר עליו ואברכה מברכך, ואם אינו מברך הרי הוא להיפך כמבואר בגמ' ברכות, והטעם שהברכה שלו מתקבלת ביותר משום שקיבל טובה מבעל הבית, ולכן אם אינו מברך אותו יש קפידא גדולה בזה משום שניתן לו כח ברכה לברך את המיטב לו ולא ברכו.

ושמעתי שהגה"צ ר' דן סגל שליט"א בירך את מי שעשה לו טובה ואמר לו שרוצה לברכו שנית, משום שבירכו בידים שאינם נקיות, והברכה היא תפלה וצריך להיות בידים נקיות, ונראה דלמה שנתבאר בדעת זקנים שילפינן לברכה זו מוהיה כי יצעק אלי א"כ היינו תפלה וצריך ידיים נקיות.

ומרן הגאון ר' ברוך בער זצ"ל כשהודיעוהו שנולדה נכדתו קם ונטל ידיו ואמר שתזכה לבעל תלמיד חכם.

העני על צרתו ואז יעניש ד' יתברך במדת הרחמים ואין לו אפשרות להמלט מזה.

וכבר נודע שמרן הגר"ח זצ"ל היתה בתו חולה מאוד ושלח לבקש ברכה מהחפץ חיים ואמר לו שלצער יהודי אינו דבר פשוט ושלח לו שוב להתפלל ואמר לו שלצער יהודי אינו דבר פשוט, ונזכר הגר"ח זצ"ל שזעזב שידוך והלך לבקש מחילה ולא מחלה לו וידע בנפשו שבתו לא תקום מחוליה, והגר"ח זצ"ל שהיה התגלמות הטוב שבבריאה מכל מקום פגע בו מדת הדין על צער שציער את ארוסתו.

ובדעת זקנים מבטלי התוספות פירש והיה כי יצעק אלי, "לכן נראה לפרש עד בא השמש תשיבנו לו ואם אתה עושה כן והיה כי יצעק אלי ויתפלל עליך על כל הטובה שעשית לו ושמעתי תפלתו כי חנון אני כמו שאתה חונן ומרחם על בריותי שהרי בעל חוב קונה משכון ואתה רחמת על זה אני שנקרא חנון ארחם ואחון עליך ואברכך" עכ"ל.

וכתיב עוד ושכב בשלמתו וברכך והכתוב אומר שברכתו מועילה דאי לאו הכי מאי מהני מה שברכו וע"כ הכתוב אומר שברכתו מועילה, והעולם אומר שמפחדים מקללה יותר מברכה משום שקללה מקללים בלב שלם אבל אם מברך אחר שקיבל טובה הרי ברכתו גם בלב שלם.

וכן איתא באיוב שאמר ברכת אובד עלי תבוא, ומבואר דברכה של אובד דהיינו עני שהטיב לו יש לה כח יותר מברכתו של אדם שלא הטיב לו, ועל זה התפלל איוב שברכת אובד עלי תבוא.

וכן איתא בחזקוני וז"ל "והיה כי יצעק אלי להתפלל בשבילך" שאם לא החזרת לו משכנו שמה היה מת בקרה, ושמעתי תפלתו ואשלם לך הגמול כי חנון אני.

איתא בשמות פרק כ"ב אם חבל תחבול שלמת רעך עד בא השמש תשיבנו לו כי היא כסותה לבדה היא שמלתו לעורו והיה כי יצעק אלי ושמעתי כי חנון אני, ועמדו המפרשים למה הכתוב אומר שה' יתברך ישמע צעקתו רק משום שהוא חנון, והלא גם בלא מדת רחמנות מיוחדת ה' יתברך ישמע צעקתו, וכי למה לא ישמע צעקת העני בשעה שאין לו במה לשכב.

ובספורנו פירש הא דאמר הכתוב בדמדת החנון הוא יעניש את מי שלא החזיר המשכון וז"ל ושמעתי כי חנון אני, אף על פי שלא יוכל לצעוק עליך חמס שהרי הוא חייב לך, מכל מקום כשיצעק אלי על עניויותו הגורם לו להיות ערום בלי לבוש על ידך, אתן לו קצת ממה שהייתי חונן אותך יותר על ספוקך כדי שתוכל לפרנס בו אחרים, כי חנון אני, והנני חונן כל צועק כשאין לו חונן זולתי, לפיכך טוב לך שאתה תחננה בהשבת עבט, באופן שיתמיד לך החן מאתי, שתוכל אתה להלוות ולפרנס אחרים, עכ"ל.

וכעין דבריו כתב הגר"א על מגלת רות כתב וז"ל אל תקראנה לי נעמי שאיני מצפה עוד לטוב עוד כל ימי חייה, וה' שהוא מדת הרחמים ענה בי, כי אם ייסר ה' לאדם במדת הדין יש תקוה שיעבור זעם וירחמנו ה' עוד, אבל אם מענישו במדת הרחמים אזי העונש קשה מאוד, וכן גם כן אמרה נעמי כי מה שעשתה שלא חמלה על עניים ובהם כתיב והיה כי יצעק אלי ושמעתי כי חנון אני, ר"ל שמוהירנו לחמול על עניים כי אם לא ניתן להם חמלה ויצעקו אליו יתברך אליו העונש הבא מצד חנינה גדול מאוד, וז"ש נעמי אל תצפו עוד שיקרא שמי נעמי שיהיה לי טוב כי כיון שה' מדת החסד ענה בי לא יוכל להשתנות לטוב, ע"כ, ומבואר מדבריו שביאר כוונת הכתוב שייצעק